

La cursa raràmuri com a metàfora de resistència cultural

■ ÀNGEL ACUÑA DELGADO

Doctor en Educació Física i en Antropologia Social.
Àrea d'Antropologia Social.
Universitat de Granada

■ Paraules clau

Cursa, Raràmuri, Tarahumara, Societat, Cultura, Funció

Resum

“Qui no aguanta no val!” Diu un vell principi raràmuri, grup ètnic situat a la Sierra Tarahumara, dintre de la Sierra Madre Occidental de l'Estat de Chihuahua, a Mèxic. Immersit en un entorn ambiental ecològicament dur per a la supervivència, s'assumeix la idea que “per viure cal ser resistent”, i així suportar la falta d'aigua i d'aliments provocada per la sequera, l'intens fred nocturn de l'hivern o les llargues travessades per la muntanya. Des de fa centenars d'anys, homes i dones raràmuri, com dicta el costum, competeixen corrent sense interrupcions, nit i dia, per terrenys pedregosos i abruptes, distàncies que arriben a superar els 200 km. En aquest treball es descriuen, a grans trets, diferents aspectes d'aquesta cursa singular, per analitzar-ne a tot seguit les funcions principals que compleix com a esdeveniment cultural.

Introducció

El grup ètnic Raràmuri habita actualment al sud-oest de l'Estat de Chihuahua (Mèxic), territori abrupte que adopta el nom de Sierra Tarahumara dintre de la Sierra Madre Occidental. “La Tarahumara”, com és anomenada comunament, està formada per un massís muntanyós compost per cims, congosts i altiplans, l'altitud dels quals oscil·la entre els 3.000 i els 300 m sobre el nivell del mar (Amador, 1997, p. 17), i s'estén per un territori d'uns 60.000 km² (Sariego, 2000, p. 13). En general, s'hi distingeixen dues zones ecològiques clarament diferenciades: l'Alta i la Baixa Tarahumara, també anomenades Sierra i Barranca, respectivament. L'existència d'aquestes dues regions ha permès que moltes famílies raràmuri combinin els seus nínxols ecològics, canviant de lloc els ramats de bestiar i la pròpia residència, d'acord amb les exigències del clima.

La important colonització mestissa que ha sofert la Tarahumara en l'últim segle no ha portat, doncs, una disminució de la població raràmuri que, lluny de disminuir, resisteix la pressió i continua augmentant la seva demografia. Ara com ara s'estima que hi ha uns 50.000 raràmuris disseminats per tota la Sierra. La població mestissa, per la seva banda, és majoria amb 201.644 habitants (98.677 a l'Alta Tarahumara i 102.967 a la Baixa). (INEGI, 1995).

Els raràmuri posseeixen un tipus físic de complexió vigorosa i aire esvelt, amb una estatura mitjana d'1,65 m l'home i d'1,58 m la dona¹ (Schalkwijk, 1985, p. 25). En general, el tipus físic està ben proporcionat, i hi destaquen com a qualitats l'enor-

me resistència a l'esforç, la gran duresa per afrontar els rigors de l'ambient, tot suportant amb poc abrigo les baixes temperatures nocturnes, igual com la capacitat de sofriment per suportar el dolor físic provocat per les malalties, els traumatismes o el part, sense expressar cap queixa.

El seu estat de salut general es presenta, tanmateix força precari, les malalties més freqüents són les derivades del parasitisme, tant intern (gastroenteritis, amebiasi), com extern (sarna, polls), les venèries, les malalties diarreiques agudes, les infeccions respiratòries agudes i la pneumònia, entre d'altres; crida l'atenció especialment per l'alt grau de desnutrició infantil (E. González, 1999; S. Oros, 2001).

Karl Lumholtz (1904, 1972, p. 297) va descriure els raràmuri de final del segle XIX com els corredors més resistents del món. Conta d'un home que en cinc dies va recórrer unes 600 milles (960 km) per portar un missatge des de Guazàpares fins a Chihuahua. També conta que capturaven corrent a peu cavalls salvatges, i perseguien un cérvol durant uns quants dies fins a capturar-lo i matar-lo.

Carl Diem (1973, p. 224) fa referència a la gesta que es diu que va realitzar un raràmuri, el 1932, recorrent a la manera tradicional (amb una bola) 560 km sense interrupcions, per un terreny pedregós i accidentat.

Ara com ara, els raràmuri continuen corrent com sempre ho han fet, i a més a més, sobretot en els últims 10 anys, alguns han estat invitats a competir en ultramaratons internacionals, com ara les 100 milles de Colorado o de Los Angeles, on aconseguen també guanyar davant corredors

■ Abstract

iWho notendurande, not useful! Says a old principle raràmuri, ethnic group inhabitant in the Sierra Tarahumara, inside the Sierra Mother Western of the Chihuahua State in Mexico. With a natura harsh for the survival, is accept the idea what “for live you have to be resistant” and so support the shortage of water and food because of the drought, the intense cold nocturne of winter or the long cross-mountains. From hundred of years, mens and womens raràmuri, like the custom says they compete running during the today and the night, for ways abrupts, distances of more of two hundred. In this work is described different aspect of this singular race, for to analyse the principals funtions laik cultural event.

■ Key words

Race, Raràmuri, Tarahumara, Culture, Society, Role

¹ La dona és més robusta que no pas l'home.

professionals, com va passar en 1993 amb V. Churo, en 1994 amb J. Herrera, i en 1997 amb Chacarito.

Hi ha, doncs, proves del passat i del present que acrediten els raràmuri com un poble de corredors, els quals posseeixen una gran capacitat de resistència i duresa física, demostrada i reconeguda en l'actualitat, i això fa que, lluny de les exageracions, la llegenda es faci història.

Etimològicament la paraula "raràmuri" significa "peu corredor" o "corredor a peu" (W. Bennett, i R. Zing, 1935; A. Amador, 1997, p. 17) i és precisament la cursa una de les peculiaritats culturals per la qual són coneguts internacionalment. Ens n'ocuparem a les pàgines següents, en base al treball de camp realitzat durant els mesos d'octubre i novembre del 2001 en diferents comunitats de l'Alta Tarahumara.

Descripció de la cursa raràmuri

La tradicional cursa raràmuri té dues modalitats anomenades: *rarajipari* o cursa de bola per als homes i *rowera* o cursa d'ariweta per a la dona. La bola es fa de l'arrel d'alzina, d'arboç o de tascate, té un diàmetre d'uns 7 o 8 cm i uns 230 gr de pes. El cèrcol o ariweta és fet de brancons vegetals, amb un diàmetre variable entre 5 i 15 cm, i en algunes zones és filat doble.

D'altra banda, d'acord amb el llenguatge utilitzat pels mateixos raràmuris, es poden distingir bàsicament tres tipus de curses: grans, mitjanes i petites, que tenen com a criteris essencials la durada i la quantia de les apostes acumulades. Una cursa gran s'acostuma a concertar amb setmanes i fins i tot amb mesos d'antelació, té una durada d'entre 15 i 20 hores per als homes i entre 8 i 15 hores per a les dones; els primers cobreixen distàncies d'entre 100 i 200 km i les segones entre 50 i 100 km. Aixequen molta expectació i un import d'apostes elevat. La cursa petita s'acostuma a improvisar o a concertar amb poca antelació, és pròpia del joc de

nens i nenes i també dels adults, dintre del context de les tesgüinadas (reunions per beure *tecuin*), es poden recórrer entre 2 i 10 km, més o menys i les apostes no són gaire elevades. Pel que fa a les curses mitjanes, ocupen un ampli espectre, i cobreixen distàncies molt variables entre els extrems anteriors. A més a més, cal tenir en compte la cursa "cerimonial" o "comemorativa" realitzada amb motiu de la mort d'alguna persona; es porta a terme un acte simbòlic en què es recorren uns centenars de metres com a homenatge al difunt o difunta.

Qualsevol època pot ser triada per organitzar una cursa, encara que la immensa majoria es concentren entre l'estiu i la tardor (de maig a setembre), època en què no fa tant de fred nocturn i l'ambient de dia és més humit, perquè és temps de pluges.

L'eix del sistema organitzatiu d'una gran cursa és el *chokéame* o organitzador principal d'aquesta; n'hi poden haver dos, un per cada corredor o equip enfrontat. Poden ser indistintament home o dona i s'encarreguen de gestionar i negociar tots els extrems de la cursa, posant d'acord els corredors, a més a més de recollir i casar les apostes de la gent interessada.

Pel que fa a la preparació i la cura dels corredors abans d'una gran cursa, els raràmuris no practiquen cap activitat especial, la seva forma física es basa en l'entrenament natural que proporciona la vida diària, i pel fet de caminar molt pasturant els ramats o visitant la gent; els nens i joves es desplacen sovint corrent, jugant amb la bola o l'ariweta, i serà la selecció natural la que faci de filtre, perquè amb el temps els millors participin en les grans curses i la resta ho faci a les mitjanes o petites.

Davant el repte d'una gran cursa, els corredors o corredores han de portar a terme, això sí, un seguit de cures corporals, han de ser ben alimentats per les seves respectives famílies, *choquéames* o veïns que tinguin intenció d'apostar per ell o ella, han d'evitar grans esforços, no participar en les tesgüinadas, i descansar bé uns dies abans

de la gran cita; l'owirúame o remeier té cura de les seves cames mitjançant fregues amb oli o plantes medicinals i els administrarà te de cedre.

Arribat el dia de la competició, el desenvolupament de la cursa s'atà a unes regles força simples. El circuit on es corre pot ser circular, encara que més sovint és lineal, d'anada i tornada, sobre un trajecte de 6 a 30 km aproximadament,² utilitzant camins i viaranyos transitables més o menys pedregosos, que discorren per relleus molt variables (altiplà, barranc, bosc...). Abans de fer el senyal de sortida cal haver acordat la distància del recorregut, el nombre de voltes, el nombre de corredors per equip³, el nombre de boles o ariwetas de recanvi per utilitzar-les en cas de ruptura o pèrdua. Junt a la línia de sortida, que a més a més serveix de meta i ocupa un lloc central en el circuit, es col·loca una filera de pedretes que s'aniran traient d'una amb una, a mesura que es vagin completant voltes. La indumentària no té res de particular, el vestit utilitzat és el normal de la vida diària i aquest ha canviat al llarg del temps, el que es manté és el cinturó de cuir amb peülles de cérvol penjades a manera de sonall, amb què corren alguns homes, igual com la banda de tela ajustada al front que porten tant homes com dones. El calçat utilitzat són *huaraches* (sandàlies lleugeres amb sola de cautxú lligada al peu amb una corretja de cuir).

L'hora normal de començament se situa entre les 14:00 i les 15:00 h, un cop passat el migdia; se surt amb un ritme tranquil, conscients que la prova no ha fet més que començar i encara queda molt fins que s'acabi, al voltant de les 11:00 o les 12:00 h de l'endemà. La tècnica de la cursa i el llançament té com a finalitat principal aturar-se com menys millor, tot economitzant al màxim l'energia; per fer-ho, l'home, amb la mateixa inèrcia de la cursa, col·loca el peu al costat de la bola i la llança amb força endavant, tot efectuant una paràbola de 40 o 50 m, continua corrent cap al punt on cau i repeteix l'operació un cop rere l'altre fins al final, procurant que no se surti de les vores

² Sobre un circuit de 6 km es poden acordar de 20 a 40 voltes, mentre que sobre un de 30 km se'n poden acordar de 4 a 8.

³ Les parts o bàndols enfrontats sempre són dos, però els equips poden estar compostos per un, dos, quatre o sis corredors/corredores. En tot cas, el normal és que en destaquin un per equip, i la resta faci una tasca de suport.

del camí, perquè com que no es pot agafar amb les mans, tota sortida suposa una pèrdua de temps i un esforç extra. La dona, per la seva banda, corre amb una barnilla d'uns 70 o 80 cm de llarg, corbada per un extrem, amb la qual recull l'ariweta de terra mentre corre, i la llança amb força endavant 50 o 60 m, sempre en el sentit de la cursa, tot evitant igualment que surti dels marges del camí a seguir. Els corredors i corredores apliquen estratègies per desmoralitzar el rival, tot col·locant-se, per exemple, al seu darrere, sense deixar que se separi gaire, estudiant-ne els moviments per passar-lo quan arribi el moment oportú.

La cursa raràmuri és una tasca d'equip, on es fa molt important el treball en grup per aconseguir de guanyar, és imprescindible el suport d'una sèrie de persones que proporcionin aigua i aliment (*pinole*)⁴ als corredors, que els facin llum amb torxes d'ocote de nit, que els ajudin a recuperar-se de possibles ferides o defalliments, que els encoratgin, que vigilin el compliment de les normes per part de l'altre equip. També el públic juga el seu paper, no solament d'apostant sinó d'animador, cridant *weriga!* (ràpid!) als seus i seguint-los en alguns trams del recorregut, vigilant igualment que tot transcorri netament.

N'hi ha molts que han fet les apostes abans de començar la cursa, però d'altres esperen una o dues voltes per veure com corren i aleshores fer l'aposta, sempre que hi hagi qui l'accepti; el *chokéame* fa sempre de mediador.

Sovint les grans curses conclouen abans que es cobreixin totes les voltes convingudes, a causa de la diferència entre els adversaris. Quan un corredor s'adona que no podrà atrapar l'altre i es veu perdut, opta per abandonar i aquí acaba tot, atès que per guanyar no sempre cal creuar la meta el primer, n'hi ha prou amb en quedar al davant de l'altre en cas d'abandonament. Sigui com vulgui, un cop acabada la cursa, al final de l'esdeveniment els corredors descansen, s'alimenten, dormen amb els seus familiars i aficionats; els uns se sen-

ten contents (els guanyadors) i d'altres descontents (els perdedors) pel que ha passat, però sense exageració. És normal també que els perdedors justifiquin la derrota adduint motius de fetilleria, sentint-se víctimes de l'acció malèfica obrada per algú,⁵ fins i tot, en casos extraordinaris, s'arriba a insinuar que la cursa ha estat trucada, en considerar-se que el corredor que ha perdut ho ha fet premeditadament per fer guanyar als qui han apostat per l'altre.

El *chokéame* o *chokéames*, sense tenir res anotat per escrit, reparteix el contingut de les apostes (diners, estris, animals) entre els guanyadors. El corredor o corredora que guanya, també rep el que li correspon i, a més a més, la gratificació voluntària (*barata*) de les persones que desitgen. Després d'això tothom torna als seus llocs d'origen.

Funcions de la cursa raràmuri

La competició esportiva

Una primera funció es deriva del sentit més immediat que té l'acció mateixa de córrer. Per què es corre? Quin és el resultat final de la cursa? Què és allò que manté tanta expectació en el públic assistent? L'agonisme o competència és un component bàsic de l'estructura i dinàmica de la cursa raràmuri, instal·lat no solament en els corredors sinó també entre els qui els donen suport.

La cursa comporta una dura competència on no hi ha treva, tots dos adversaris pretenen de guanyar i arribaran fins a l'extenuació per aconseguir-ho, però això no vol dir que perdi el component lúdic. Es tracta d'una competició dura, sacrificada, però també agradable, on es pot parlar de diferents graus de diversió, igual com de rivalitat.

La cursa esdevé un acte divertit en la mesura en què es veu acompanyada pel llan-

çament d'un objecte; haver de prestar atenció a una bola de fusta o a un cèrcol vegetal per conduir-los en la direcció adequada, constitueix un entreteniment que trenca amb la monotonia de la cursa, dotant-la d'un component lúdic que l'omple de contingut; no tindria sentit córrer sense bola, encara que alguns ho facin en grans competicions per rivalitzar amb els *'chabochis'*⁶ en el seu terreny, com aquests ho saben fer. La bola o l'ariweta són elements indispensables perquè la cursa raràmuri sigui pensada i sentida com una activitat lúdica i divertida, sense la qual mancaria de valor i interès.

Una nota distintiva de la competició és la temperància d'ànims per part dels corredors, un cop acabada la prova. El que guanya es mostra content per haver-ho aconseguit, però no arriba a ésser exultant, no salta d'alegria i menys encara es manifesta arrogant o envanit, lluny d'això, assumeix la seva victòria amb normalitat, com a fruit del seu esforç personal, del suport de la seva gent i de la sort de no haver tingut cap contratemps, el deure i el desig s'han acomplert i es gaudeix amb els familiars i seguidors sense exageració, "solament s'ha guanyat una cursa", una entre tantes, encara que es tracti de curses excepcionalment llargues. El qui perd, per la seva banda, no hi donarà més importància en els desafiaments menors, plenament lúdics, però tampoc no es mostrarà deprimat si es tracta d'un gran repte en una cursa major, "simplement s'ha perdut una cursa", que es guanyarà en una altra ocasió, no cal donar-hi més transcendència; era possible perdre (com guanyar) i ha passat.

El caràcter agonístic de la cursa raràmuri, l'enfrontament no violent que es produeix entre els adversaris, constitueix també un alliberament d'agressivitat. Les tensions socials tenen com a camí de sortida les tesgüinadas; en aquest escenari sorgeixen conflictes i es desencadenen sovint actes més o menys violents, que trenquen l'assossec i la pau que domina la vida raràmuri, però a més a més de les tesgüinadas, on

⁴ Blat de moro molt que es dissol en aigua.

⁵ Sense que mai no hagi estat demostrat, s'expliquen casos en què hom ha col·locat ossos de mort en el punt per on passa un corredor per llevar-li forces. A vegades, la presència d'una persona assenyalada com a *sukurúame* (bruixot), que es mostra partidari d'un bàndol, pot fer que l'altre es comenci sentir vençut.

⁶ Terme que significa "barbut" i que és assignat a l'home blanc i mestís.

l'agressivitat es fa explícita d'una manera violenta, les curses serveixen també per alliberar aquesta agressivitat, per encarrillar-la, dirigir-la i fer que surti sense necessitat que es manifesti violentament. Els corredors i corredores poden abocar la ràbia acumulada, en cas d'existir, gastant energia corrent fins a l'esgotament, llançant amb força la bola o l'ariweta, i la resta ho poden fer acompanyant els corredors en una part del trajecte, emetent crits d'ànim, apostant; sigui com sigui, la cursa s'ofereix com una oportunitat per alliberar-se de tensions, bé corrent o projectant-se en els corredors.

L'aposta econòmica

L'aposta forma part de la cursa i és un dels seus grans al·licients, fins i tot es podria dir que per a molts és el més apreciat, si fem cas de les converses mantingudes amb els mateixos raramuris, que afirmaven recurrentment que, un cop acabada la cursa, tot l'interès s'aboca al lloc de les apostes i no envers els exhausts corredors, als quals no s'hi presta gaire atenció, simplement se'ls deixa que es recuperin, sense més complimentes.

Apostar a la cursa no suposa una forma de guanyar-se la vida, no hi ha persones que basin la seva sustentació i la de la seva família en els beneficis obtinguts amb les apostes, el que sí que comporta és una forma de transacció econòmica, d'obtenció de recursos a la qual acudir, sobretot si es compta amb un bon corredor. La família i fins i tot la comunitat que tingui un corredor ràpid pot invertir part dels seus recursos per duplicar-los, encara que no és mai un valor segur al qual aferrar-se i la possibilitat de la pèrdua estarà sempre present. Com que la societat raramuri té una economia de subsistència, domèstica, d'autoconsum, l'aposta en les curses permet la circulació de béns en esferes intra i intercomunitàries i fins i tot interètniques; els béns canvien de propietari, unes vegades es guanyen, d'altres es perden, i encara que no se sap ben bé si els qui guanyen són els més necessitats econòmicament, el sistema d'apostes contribueix a la redistribució de la riquesa en la comunitat o en la regió. N'hi ha que mantenen que els millors

corredors pertanyen a les zones més deprimides, cosa que possibilita que a través seu la comunitat es recuperi de la penúria econòmica i obtingui una entrada d'excedents (diners, roba, flassades, animals...) que provenen d'altres àrees amb més recursos.

La funció econòmica que es deriva de les curses mitjançant les apostes afegeix al patró de subsistència un cert caràcter de mercat incipient, en constituir un referent en la societat raramuri per invertir recursos materials, que en el pitjor dels casos es poden perdre o, en el millor, duplicar-ne el valor. El lloc d'apostes es converteix en un espai de transaccions, on es posen en joc béns d'ús i consum, una borsa de valors on els béns esmentats s'arrisquen davant l'alternativa del doble o res.

D'altra banda, la gran anomalia que de vegades es deixa sentir a la cursa i que perverteix la confiança que hi dipositen els participants, s'esdevé precisament a causa de l'aposta. L'aposta és el motiu pel qual alguns corredors es deixen subornar, perden premeditadament una cursa per beneficiar-se'n econòmicament, igual com els qui els indueixen a fer-ho, els quals són, amb diferència, els més beneficiats. És l'aposta la que incrementa el valor esportiu, econòmic i social de la cursa, la que fa que adquireixi un major interès i, alhora, la que contribueix a pervertir-la en alguns casos, quan a causa d'aquella es fan trampes.

Cal no perdre de vista, tot i amb això, que els mateixos corredors són també apostadors, per la qual cosa guanyar o perdre la cursa de què són protagonistes implica també guanyar o perdre l'aposta; això aporta un valor afegit a la competència física, un valor econòmic a través del qual es poden beneficiar o perjudicar, i cal estar motivats per rendir al màxim que permetin les forces; l'aposta econòmica de la qual participen els mateixos corredors, constitueix d'aquesta forma un incentiu important per mantenir l'ànim d'aquests, ja que a més a més del prestigi com a corredor s'hi juguen béns materials, i una prova de credibilitat per a la resta del públic, car se suposa que cada bàndol farà tant com sigui possible per guanyar, en comprovar-se que els corredors o corredores han apostat importants béns en favor propi.

La trobada social i el suport ideològic

Amb un patró d'assentament tan dispers, la vida raramuri discorre de manera força isolada, la comunicació interfamiliar és escassa i en alguns ranxos poden transcórrer setmanes senceres sense que s'hagi establert cap relació que vagi més enllà del grup domèstic. Davant d'aquest panorama, les curses de bola i ariweta propicien el retrobament i la integració social, i esdevenen un temps per compartir experiències, per intercanviar impressions i sortir de la monòtona vida independent. Són molts els testimonis raramuris que destaquen el valor social de la cursa per damunt de tot; el més important no és guanyar sinó trobar-se per mantenir la comunicació, com es desprèn del següent relat raramuri:

“L'aposta no hi té gran cosa a veure, s'aposta més aviat per aconseguir alguna cosa, per assolir alguna cosa, però en el fons l'esperit és més el de la competència, de tenir rivalitat amb altres pobles i mantenir la comunicació, perquè sovint fa temps que no es veuen i és a les curses on es tornen a veure i aprofiten per xerrar, i allà mateix es concerten noves curses, aleshores l'objectiu d'això és mantenir la comunicació contínua amb altres pobles...” (Entrevista a J. M. P.).

El component socialitzant de la cursa no cal circumscriure'l, tanmateix, al moment en què aquesta es fa efectiva, a les 24 o 48 hores en què tots es reuneixen en l'indret de trobada perquè es realitzi. Tot i que les curses petites, moltes vegades improvisades, ocupen en general poc temps d'interacció, el fet que es realitzin més sovint fa que aquests moments siguin més nombrosos; les grans curses comporten un procés organitzatiu molt elaborat, on cadascú interacciona amb els altres des del seu rol respectiu. Els chokéames de tots dos bàndols es visiten per anar concretant diversos extrems de la cursa, alhora que la promouen i inciten a la gent perquè faci apostes; els corredors reben totes les atencions dels seus partidaris, de la seva família, de l'owirúame, del chokéame, i és conscient del compromís que adquireix amb ells per tal de fer tot el que sigui possible per gua-

nyar i així millorar una mica la situació econòmica de la seva gent; els seguidors de tots dos bàndols disposen d'unes quantes setmanes per conversar sobre la cursa; aquesta és un motiu important per comunicar-se i ocupar el temps. Els uns i els altres ocupen posicions diverses davant l'esdeveniment anunciat i exerceixen tan bé com poden els seus papers, amb un elevat contingut socialitzant.

La cursa es presenta així com un esdeveniment social, que propicia el gaudi col·lectiu en posseir un clar component recreatiu i no solament competitiu, capaç d'atreure l'atenció de noves persones, que fins i tot han realitzat recorreguts d'uns quants dies per acudir a la cita; ultra això, representa un esdeveniment carregat d'estímuls, que no solament reflecteix algun dels valors més importants del grup sinó que a més a més els reproduceix; amb la cursa hom recorda que cal ser hàbil, intel·ligent, solidari i molt resistent per aconseguir els objectius que es persegueixen.

Però a la cursa no s'aprecia només la recreació de la identitat ètnica, en reproduir-se una conducta tradicional que vincula el grup i li dóna sentit de pertinença; el fet de compartir una manera peculiar de relacionar-se amb la cursa pedestre és una manifestació més per marcar la diferència entre el "nosaltres" i "els altres": nosaltres correm amb bola o ariweta, els altres corren sense; però cal no perdre de vista que es tracta d'una cursa on s'enfronten dos corredors/es o dos bàndols, els *raràmuri* han de decantar-se per un dels dos i aquest és un exercici que suposa una adscripció diferencial. En aquest sentit, ens contaven que encara que és normal apostar pel corredor o corredora que es consideri millor preparat, independentment de la simpatia que causi o de l'afinitat que es tingui amb ell o ella, es dóna també el cas d'apostar incondicionalment per aquell amb qui es manté més proximitat, per aquell que ens és parent o veí, que pertany al mateix poblat, encara que també cal veure-hi unes garanties mínimes perquè aconseguixi guanyar. Aquesta segona circumstància s'acostuma a donar més quan s'enfronten corredors de poblats molt distants, i això fa que el públic assistent aposti pel qui o els qui representen el propi lloc de procedència:

en cas d'enfrontar-se corredors de Choguita i Panalachi, els residents de Choguita tendiran a apostar pel seu corredor, mentre que els de Panalachi ho faran pel seu, sense que es forci ningú a fer-ho.

Dintre de la funció ideològica substantivada en el paper identitari de la cursa *raràmuri*, es pot incloure també el suport a les creences religioses, que es refermen amb la participació en les curses. Per córrer bé cal trobar-se a gust amb un mateix, només així es pot confiar en la victòria, l'ànima o les ànimes han de ser-hi presents i en pau, qualsevol remordiment o mala consciència pot ser causa d'afebliment i de la pèrdua de la cursa. Segons Don Burgess: "*els raràmuri no separen res de la seva dimensió religiosa*" i com anava dient: "*m'han parlat que quan corren ho fan per a Déu*" (Entrevista a Don Burgess). Els motius espirituals per participar en una cursa no deixen de ser presents en alguns, com ens deia un *raràmuri* de Rejogochi: "*Un hi participa perquè Déu ens doni més vida per allò que està fent, no per guanyar diners, un hi posa ganes per la vida d'altres persones també, perquè Déu estigui content al nostre costat*" (Entrevista a M. Ch.).

A més a més d'això, en les curses sovint es fa present la creença en l'existència de forces sobrenaturals poderoses, que poden manegar o operar a favor o en contra d'altres persones; la creença en el bé realitzat per l'*owirúame* (remeier) amb l'aplicació de remeis medicinals, i en el mal causat pel *sukurúame* (bruixot) que suposadament ha realitzat algun malefici, són molt presents, igual com el respecte i fins i tot el temor que hom té envers aquestes persones, que acostumen a ser solitàries i atípiques. Es procura mantenir amb elles un tracte cordial, però no excessiu, per si de cas; d'aquesta forma la cursa posa a prova aquestes creences i l'adhesió que s'hi té.

Un aspecte important a destacar aquí és el paper que juga la cursa com a vehicle d'acostament de la societat mestissa a la *raràmuri*. La Sierra Tarahumara ha experimentat una forta colonització mestissa, tanmateix, encara que la societat mestissa ocupi en aquest cas la posició dominant, s'hi poden apreciar adaptacions d'algunes formes de conducta *raràmuri*;

no són poques les persones que se senten persuadides per la manera d'ésser i estar *raràmuri* i n'adopten alguns capteniments, tot integrant-los en el seu propi estil de vida, així entren en un procés que podríem anomenar com a "*ramurització del mestís*". La cursa constitueix una d'aquestes pràctiques que acaparen l'interès del mestís, que s'hi acosta no solament per apostar-hi, sinó per gaudir-ne i apreciar-ne els valors.

En poques paraules, sense que conscientment ho pretenguin, els *raràmuris* es mantenen en la convicció que "cal resistir per viure", i reflecteixen en la cursa, amb tot el seu embolcall, una bona part del seu ésser, atès que no es tracta només d'una tècnica corporal de desplaçament sinó d'un fet social i un símbol de resistència en sentit ampli. Entesa així, des d'una visió romàntica de la cultura, en el cas *raràmuri* podríem afirmar que: per viure cal córrer!

Bibliografia citada

- Amador, A. (1997). *Tarahumara*. Mèxic: Aguascalarga.
- Bennett, W. i Zingg, R. (1935). *Los Tarahumaras, una tribu india del Norte de México*. Mèxic: INI, 1978.
- Diem, C. (1973). Orígenes rituales. *Citius, Altius, Fortius*, Tom XV, Fasc. 1-4.
- González Irigoyen, E. (1999). *Diagnóstico colectivo de salud 1998-1999. Ejido de Choguita (Municipio de Guachochi)*. Facultat de Medicina, UACH.
- Institut Nacional d'Estadística Geografia i Informàtica (1995). *Chihuahua. Censo de població y Vivienda. Resultados definitivos. Tabulados básicos*. Aguascalientes: INEGI.
- Lumholtz, K. (1904). *El México desconocido*. Mèxic: INI, 1972.
- Oros, S. (2001). *Diagnóstico de Salud: Capt. Santa Cruz y Cocherare (Norogachi, Guachochi, oct. 2000- feb. 2001)*, UACH: Facultat de Medicina.
- Sariego, J. L. (2000). *La cruzada indigenista en la Tarahumara*. Tesi de doctorat en Ciències Antropològiques. Chihuahua: Escola Nacional d'Antropologia i Història.
- Schalkwijk, B., González, L. i Burgess, D. (1985). *Tarahumara*. Mèxic: Chrysler, S.A.